

VAN GÖLÜ HAVZASI'NIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI SOCIO-CULTURAL STRUCTURE OF VAN LAKE WATERSHED*

Burcu KOYUNCU**
Yusuf KARAKILÇIK***

Öz

Van Gölü Havzası, ülkenin en geri kalmış alanlarının sınırlarından oluşmaktadır. Söz konusu geri kalmışlığın her ne kadar sosyo-ekonomik anlamda olduğu öne sürülse de bu durum sosyo-kültürel yapı ile tetiklenmektedir. Kapalı toplum yapısına sahip olan Havza'nın sahip olduğu feodal yapı, zaman zaman havzanın eğitim, sağlık, rekreasyon, aile yapısı, çalışma hayatı, sosyal yaşam gibi pek çok alanını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, Van Gölü Havzası'ndaki gelenekler, görenekler, evlenme biçimleri, eğitim yapısı, aile yapısı gibi sosyo-kültürel yapıyı gösteren kriterler ortaya konularak, toplumsal kültürel yapının açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Van Gölü Havzası, Sosyo-Kültürel Yapı, Kapalı Toplum Yapısı.

Abstract

The Van Lake Watershed consists of the borders of the country's most backward areas. Although this backwardness is suggested to be in socio-economic terms, this situation is triggered by socio-cultural structure. The feudal structure of watershed, which has a closed society structure, may occasionally affect many areas of watershed such as education, health, recreation, family structure, working life and social life. In this context, it is aimed to explain the socio-cultural structure by introducing criteria such as traditions, customs, marriages, educational structure, family structure and socio-cultural structure in Van Lake Watershed.

Keywords: Van Lake Watershed, Socio-Cultural Structure, Indoor Society Structure.

1. GİRİŞ

Sosyo-kültürel yapı, topluluklar arasında farklılık gösterir. Her bir ülkenin kendi özgü sosyo-kültürel yapısı olduğu gibi ülke içerisinde farklı bölgelerin de kendilerini yansıtan sosyo-kültürel yapısı bulunmaktadır. Dolayısıyla sosyal ve kültürel yapı, toplumun en küçük yerleşim alanlarından, en büyük bölgelere kadar birbirinden farklılık gösterebilir. Buna bağlı olarak, toplulukların aile yapısı, eğitim düzeyi, gelenek ve görenekleri, yaşam biçimi, ahlaki değerleri ve gelişmişlik düzeyi de değişebilir. Modern toplum yapısına göre şekillenemeyen aileler ve yerleşim yerleri; gelişmişlik düzeyinde arka sıralarda yer alabilir. Nitekim modern hukuk sisteminin tam karşısında yer alan örf ve adetler ile modern toplum yapısına uyum sağlamaya çalışan topluluklar, çağın gerisinde kalmaktadır. Feodal sistem, ataerkil yapı, aşiret yapısı gibi geçmiş yüzyılların toplumsal yapı özelliklerini sürdürmek, her anlamda geri kalınacağına belirtisi olabilir. Bu bağlamda Van Gölü Havzası'nın toplumsal yapısı dikkate alındığında, sosyo-ekonomik anlamda Türkiye'nin gelişmişlik sıralamasında neden geri sıralarda yer aldığı anlaşılabilir. Zira sahip olduğu sosyo-kültürel yapı; sosyal, ekonomik, kültürel anlamda gelişmeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örf ve adetlere göre şekillenmiş olan toplumsal yapı, sahip olduğu özellikler ile ülkenin diğer bölgelerindeki gelişmişlik düzeyini yakalayamamasına neden olabilir. Bu nedenle sosyo-ekonomik yapısının incelenmesi gerekmektedir.

Van Gölü Havzası, Türkiye'nin geri kalmış alanlarından biri olup, kapalı toplum yapısına sahip olması nedeniyle incelenmesi gereken önemli bir araştırma konusudur. Zira bölge, genel olarak ülke genelinde çocuk gelinler, kan davaları, akraba evlilikleri, hukuksuz evlenme türleri ile gündeme gelmektedir. Oysa birbirinden farklı çeşitli spor, sanat ve mutfak kültürüne sahiptir. Ancak feodal düzene sahip olmasından kaynaklanan sınıf tabanlı bölgesel iktidarlığa sahip olan aşiret liderlerinin bulunması ekonomik ve sosyal yapıyı olumsuz yönde etkileyerek eğitim oranının düşük olmasına, kadın cinayetlerini

* Bu makale, "Van Gölü Havzası'nın Yönetsel Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Yerel Yönetimler Programı, burcukync@hotmail.com

*** Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, y.karakilcik@hotmail.com

Tablo 1: Havzadaki Yerleşim Yerleri'nin 2017 Yılı Nüfus Sayıları

Havza Kentleri	Nüfus Sayıları
Adilcevaz	27.610
Ahlat	35.009
Tatvan	74.240
Erciş	149.492
Edremit	37.289
Gevaş	40.076
Muradiye	61.462
Saray	30.376
Gürpınar	98.914
Çatak	58.662
İpekyolu	116.668
Tuşba	79.956

Kaynak: (TÜİK, 2017a)

Havza'daki nüfus sayıları 2017 yılı itibarıyla tabloda belirtildiği gibidir. Van Gölü Havzası'nın bütün alanlarında nüfus yoğunluğu etkilidir. Nüfusun yoğun olduğu alanlarda kentleşme daha hızlı ve kolay gerçekleşmekte, Havza dışından gelenlerin sayısı fazla olduğu için feodal sisteme bağlı yaşam biçiminden uzaklaşmakta, kısmen de olsa kapalı toplum yapısı aşılmaktadır. Ancak tüm bunların anlaşılabilmesi için Havza'nın sosyo-kültürel yapısının açıklanması gerekmektedir.

2.VAN GÖLÜ HAVZASI'NIN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Van Gölü Havzası'nda 1400 yıldır İslam Dini yaşanmakta ve benimsenmektedir. Hz. Ömer Dönemi gibi erken dönemde İslam ile tanışan bölge halkı, Van Gölü Havzası özelindeki sahabe kabirlerinin çabası ile mensup oldukları dini bırakarak, İslamiyete geçmişlerdir. İslamiyet Dini'nin kabulünden sonra nefis ve arzulara göre hareket etme lüksü ortadan kalkmıştır (Yüceer, 2011, 430-432). Günümüzde bölge insanı, sahabelerden kaynaklı olarak dini muhafaza etme ve onun mensubu olarak ayakta kalmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Van Gölü Havzası halkı, dini inanışların etkisinde kalarak oluşan gelenek ve göreneklere bağlı kapalı toplum özellikleri taşımaktadır. Bu çerçevede sahip oldukları gelenek ve göreneklere göre ölüm, yas, düğün vb. ritüeller yerine getirilir.

Bölgede ölüm ile karşılaşılması halinde yas tutma son derece önemlidir. Yas süresi ölen kişinin özelliğine göre (yaşı, cinsiyeti, konumu, ölümün niteliği) değişmektedir. Bu süre 3 gün, 3 ay 1 yıl veya daha fazla sürebilmektedir. Aynı zamanda ağıt yakma, eğlencenin sınırlanması, düğünlerin ertelenmesi gibi yas olayları yaşanır. Bu uygulamalar ülkemizin genelinde bu şekilde gerçekleşebilir. Ancak bazı ritüeller Van Gölü Havzası'na özgü gerçekleşir. Örneğin yas süresince evdeki televizyonun üstünün örtülmesi, ölen kişinin mezarından toprak getirilerek yası kişinin sırtından aşağı dökülmesi, kadınların başlarını çevreleyen siyah bir yazma ve erkeklerin de başlarına siyah şal atmaları bunlara örnektir. Bunların yanında nispeten geri kalmış toplumlarda görülen kimi uygulamalar havzada görülmekte idi; ancak günümüzde terk edilmiştir. Örneğin kadınların elbiselerini ters giymeleri, aşiret reisi ya da lideri vefat ettiğinde kadınların saçını kesip mızrağın ucuna takması, ölen kişinin atının üstüne siyah örtü atılması gibi gelenek ve görenekler yerine getirilmemektedir (Eren, 2011, 508). Bu şekilde kimi alışkanlıklar ve gelenekler geride kalmış olsa da kimileri hala devam etmektedir. Batıl inançlarla sorunların çözülmeye çalışılması, hala devam eden gelenek ve göreneklere dendir.

Ülkemizin pek çok yerinde olduğu gibi Van Gölü Havzası'nda da olumsuzluklara karşı halk tarafından çeşitli çözüm yolları üretilmiştir. Söz konusu çözüm yolları daha çok halk inanışları ya da batıl inançlardır. Zaman zaman dini kurallarla da örtüşen bu uygulamalar, toplumda hızla kabul görmüş ve yayılmıştır. Bunlar ölüm, nazar, uğursuzluk, bereket, kısmet vb. konularla ilgilidir. Ölümle ilgili olarak; evin içinde köpek uluması, makasın açık bırakılması, rüyasında dişini çektirdiğini görmek ölüme işarettir. Bununla beraber nazardan korunmak içinse bebeğin kundağının içine ekme bırakılır ya da kömür isi bebeğin yanına sürülür. Nazar ettiği düşünülen kişinin ayakkabısı ipe ölçülerek, ip yakılır ve dumanı o kişiye tütürülmesi, gelen misafirin nazardan korunması için ayakkabısına tuz konması, ceplerinde sarımsak taşınması gibi uygulamalarda nazardan korunacaklarına inanmaktadırlar. Bununla beraber; ekme pişirirken ekmeğin kabarmasının bereket getirdiğine inanılır ya da çayda çöp taneleri kadar misafir geleceği veya yufka ekmeği sacın üstünde dik durduğunda misafir geleceği inancı yaygındır. Ayrıca kısmete ilişkin de değişik inanışlar bulunmaktadır. Bunlar; yapraklı yoncanın yastığın altında saklanması, ilk defa kalınan bir evde odanın anahtarının yastığın altında saklanması, gece yatarken 9 yıldız sayılması vb ile sevilen kişi ya da evlenilecek kişinin rüyada görüldüğü varsayılır. Yine evlenmek isteyen gençlerin babasının

ayakkabısını yere çakması ya da ters çevirmesi evlenmek istediğini ifade ettiği anlamına gelmektedir. Tüm bu inanışların yanında askerlik ve düğüne ilişkin de farklılıklar söz konusudur. Örneğin askere gidecek genç tüm yakınları tarafından yemeğe çağrılır, aynı mahalleden birden fazla kişi varsa toplu eğlence düzenlenir, uğurlama yapılır. Askerin dönüşünde ise onu ilk gören kişi ailesine “oğlun geldi” diyerek hediyesini ister. Düğün geleneğinde ise bölgeye özgü durumlar arasında düğünün 3 gün sürmesi, köçürgen tutulması gibi bulunmaktadır. Düğün sonrasında eve gelen geline tatlı dilli olması için bıçak açıp kapatılır, düşünceli olup olmadığını anlamak için önüne demir atılıp kaldırması beklenir, temiz ve bereketli olması için musluk açıp kapatılır (İpek, 2011, 523-531). Bu gibi çeşitli ritüellere ilişkin inanışlar bölgeye özgü olsa da Anadolu'nun birçok yerindeki halk inanışları ile benzerlik göstermektedir. Neticede Van Gölü Havzası, Anadolu Türk mozağının önemli bir parçasıdır. Selçuklular'ın, Van Gölü Havzası'na yerleşmiş olmaları, Türk geleneklerinin bölgede hüküm sürmesi ve süregelmesi sonucunu sağlamıştır. Bu çerçevede Havza'da, Selçuklu Devleti'nden miras kalan Türk kültürüne ait gelenek ve görenekler günümüze kadar varlığını sürdürülmüştür. Havza'daki mevcut spor kültürü bunu ispatlar niteliktedir.

Selçuklu Dönemi'ndeki cirit, binicilik, güreş gibi spor kültürleri, günümüzde hala Havza'da devam etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta; Bölge'de yalnızca bu spor dallarının hâkim olmamasıdır. Zaman içerisinde ülke geneli ile aynı doğrultuda spor dallarına da ilgi duyulmuştur ve farklı spor kültürleri de gelişmiştir.

Bölgede gelişimin sağlanması ve kapalı spor salonlarının açılmasıyla birlikte dövüş sporlarında da artış görülmüştür. Aynı yıllarda bisiklet ve kayak sporları da Bölge bakımından son derece önemli bir hal almıştır. Bunun bir nedeni de bu spor dallarında Van Gölü Havzası'nda yaşayan halkın ülke çapında başarılar kazanmasıdır. Günümüzde ise aynı ölçüde Havza için önem kazanmış spor dalları bulunmaktadır. Bunlar; offshore, rafting, yüzme gibi sporlardır.

Eski çağlardan günümüze gelen ve ülke genelinde bölgenin adının duyulmasını sağlayan bir diğer kültür de mutfak kültürü ve yemekleridir. Bölgeye ait yemek kültürünün ilk şekillendiği dönem, M.Ö. 9-6 yüzyılları arasında Bölge'de hüküm süren Urartu Krallığı Dönemi olmuştur. Sonrasında Malazgirt zaferi ile bölgeye Türklerin hâkim olmasının ardından tüm kültürel alanlarda olduğu gibi yemek kültüründe de değişim yaşanmıştır. Bir yandan bölgeye yerleşen Türkmen aşiretlerinin, bir yandan Orta Asya ve İran Bölgesi'nin, diğer yandan ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin mutfak kültürü ve yemek çeşitleri bir sentez oluşturmuştur (Belli ve Belli, 2011, 709-710). Bölgenin göç durumundan etkilenen yemek kültürü aynı zamanda ekonomik koşullar ve ulaşım şartlarından da etkilenmiştir.

Bölgenin ekonomik ve ulaşım koşulları, yemek kültürü üzerinde oldukça etkileyici olmuştur. Başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması, et ve süt ürünlerine olan eğilimi arttırmıştır; ancak 1970'lerden sonra ulaşımın daha iyiye gitmesiyle birlikte sebze ve meyveye olan eğilim de artmaya başlamıştır (Ertaş & Gezmen, 2013, 132). Aşağıdaki tabloda bölgedeki bitkisel üretim değeri ile artış ortaya konulmaktadır.

Tablo 2: Van Gölü Havzası'nın Bitkisel Üretim Değeri

Yıllar	Bitlis	Van	Türkiye
1995	2149	2090	1084215
2000	32575	39262	14920080
2005	106725	113545	50939687
2010	148021	150632	80038126
2015	402618	237971	120152079
2016	387429	252339	117639303

Kaynak: (biruni.tuik.gov.tr, 2017b)

Dolayısıyla bölgenin yemek kültürünün göçlerden ekonomiye, ekonomiden ulaşımına kadar pek çok etmenden etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Havza şartları etkisinde oluşan bazı yemekleri günümüzde bölge ile özdeşleşerek, ülke genelinde bilinmektedir.

Günümüzde bölgenin kahvaltısı, etli yemekleri ve tatlıları ülke genelinde tanınmaktadır. Örneğin kavurmalı ispanak, sebzeli bonfile (Tanılır, 1997, 27), ayrınaşı, sille (Leventoğlu, 1993, 25) gibi yemekleri en bilinenleridir. Bununla beraber Van Gölü'nde bulunan inci kefali balığı ile de pek çok yemek türü yapılmaktadır. Fırında buğulama, tandırda balık, balık çorba, yağda havyar, fırında balık dolma vb. yapılmaktadır. Ayrıca inci kefali balıkları yazın kurutulularak bölgede kışın da tüketilmektedir (Kali, 1993, 26). Yemeklerin yanında tatlılar da Bölge açısından son derece önemlidir. Bunun nedeni ise düğün, doğum, hacı, bayram, asker karşılama ve uğurlama gibi pek çok ritüelde tatlıların önemli bir yer tutmasıdır. Halk kültüründe misafire tatlı ikram edilmesi bu misafire verilen değeri ortaya koymaktadır. Bölgede büyük anlam taşıyan bu tatlılar: ağız tatlısı, bulama, güzebez, erik kızartması, üzüm aşısı, asuda ve paluza, kaşık

tatlısı, hurma, peynir helvası, un helvası, çatal tatlısı, sütlü, demir tatlısı, baklava, kaymaktır (Ünsal & Ertan, 2011, 689-695). Bölgenin bu şekilde sıralanabilecek çok sayıda yemek ve tatlısı mevcuttur. Zira ülkemizdeki geleneksel mutfak kültürünün gelişimi Mezopotamya ve Anadolu'da yani Van Gölü Havzası'nda başlayan mutfak kültürünün yayılması ile gerçekleşmiştir (G. Akın, 2015, 392). Gerek tarihi süreci içeren, gerek misafirperverliği ifade eden, gerekse yemek türü çeşitliliği barındıran mutfak kültürü, toplumsal kültür yapısını da açığa çıkarmaktadır. Örneğin bölge halkı ekonomik bakımından güçsüz olsa da muhakkak düğünlerinde etli yemekler yaparak, konuklara dağıtmaktadır. Hiçbir ekonomik uygulamadan kaçınmamaktadır. Zira yemekler aynı zamanda düğünü olan ailelerin ekonomik gücünü de simgelemektedir.

Van Gölü Havzası'nda geçmişten günümüze kadar gelen mutfak kültürü ya da spor kültürünün yanında bireylerin kendi yaşam alanlarına önem vermesi de hala geçerliliğini koruyan bir gelenektir. Ancak bu gelenek, daha çok ailelerin kendi bireysel yaşam alanları için geçerlidir. Bölge insanı; kendi mülkiyetlerindeki ev, oda, bahçe gibi alanlarda korumacı davranmakta ve temizliğe önem vermektedirler. Kent, çevre, kent kültürü ya da çevre bilinci konularında ise aynı önemi sergilememektedirler. Van Gölü Havzası özelinde bu anlamda kent kültürü, çevre bilincine yönelik algısal sorun bulunmaktadır. (Sevimli, 2011, 490). Bunun temelinde sokakların, mahallelerin ya da caddelerin toplumsal alan olarak algılanması yatmaktadır. Evde bulunan çöpler, dışarı atılırken zaman zaman yol kenarlarına, derelere, apartman önlerine konulabilmektedir. Bu durum vatandaşların kendi yaşam alanlarının tümünde aynı temizlik hassasiyetlerini göstermediğini ortaya koymaktadır. Aşağıdaki resim ile Van Gölü etrafındaki kirlenmenin boyutu gösterilmektedir.

Resim 1: Van Gölü Kıyılarındaki Çevre Kirlilik

Kaynak: (fotogaleri.hurriyet.com.tr, 2018)

Kirlenmeye neden olan çevre bilincinin oluşamaması ya da kent kültürünün yerleşememesinin eğitim ile ilgisi dikkate alınınca Van Gölü Havzası'nın eğitim oranının düşük olmasının, bu algının nedeni olabileceği anlaşılmaktadır.

Van Gölü Havzası'ndaki eğitim sorunu; uzun yıllardır süregelen bölgenin en köklü sorunlarından biridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana, Bölge'deki eğitim düzeyi oranı düşüktür. Hatta Mustafa Kemal Atatürk, 1937'de TBMM'nin açılışında Van Gölü sahillerinin en güzel yerlerinde, ilkokuldan üniversiteye kadar her kademede okulların faaliyete geçirilmesi ve bu bölgelerde modern şehir kültürü yaratılması direktifi vermiştir (Taştan, 1993, 10). Ancak bölgenin hala yeterli eğitim düzeyine ulaştığı söylenemez. Ülkenin geri kalmış bölgelerinden olan Van Gölü Havzası yıllardır eğitim sorunu ile karşı karşıyadır.

2013 yılında TÜİK'in yapmış olduğu son çalışmada, havzada bulunan illerde (Van ve Bitlis) her düzeydeki okuldan öğrenci sayıları açıklanmıştır. Rakamlarla yüzdeler oranlara bakıldığında havzadaki öğrenci sayısının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yükseköğrenim kurumları hariç Türkiye'de örgün öğrenim gören tüm düzeylerdeki toplam öğrenci sayısı ve Van ile Bitlis illerindeki öğrenci sayıları aşağıdaki tablo ile gösterilmektedir.

Tablo 2: Örgün Öğrenim Gören Tüm Düzeylerdeki Öğrenci Sayısı

Türkiye Geneli	17,532,988
Van	0.00198
Bitlis	0.000618

Kaynak: (TÜİK, 2013, 129).

Bu bağlamda Van'daki öğrenci sayısı oranı, ülkemize göre % 0.00198; Bitlis'teki oran ise 0.000618'tir. Benzer şekilde eğitim öğretim düzeyini ortaya koyan diğer göstergeler de ülke geneline göre oldukça düşüktür.

Eğitim oranının düşük olması kapalı toplum yapısına sahip olan havzanın kalkınmasına ve gelişmesine engel teşkil etmektedir. Nitekim mevcut bu yapı, aşiretler ve büyük ailelerinin gücünü daha etkin bir hale getirerek, bölgede sınıf tabanlı bölgesel iktidarların artmasına neden olmaktadır.

Aşiret reisliği ya da beylik, toprak ağalığı ile yakından ilgidir. Toprak-mülkiyet ilişkilerinin olduğu bölgelerde toprak ağaları, aşiret lideri ve bey olmaktadır. Havzanın bazı kırsal alanlarında da yarı feodal düzen mevcuttur (Özer, 1993, 22). Dolayısıyla havzada da aşiretlerin günümüzde hala önemini koruduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgedeki aşiret liderleri ve toprak ağaları, geleneksel yapının varlığını sürdürmesine neden olmaktadır.

Van Gölü Havzası'nda, göçebe ve yerleşik düzende yaşayan aşiretler bulunmaktadır. Havza etrafındaki yerleşim alanlarında yaşayanlar mevsimlik işçi olarak çalışmak için ya da göl kenarında yaz aylarını geçirebilmek için havzaya göç etmektedirler. Göç edenlerin mensup oldukları aşiret büyükleri, havzanın hangi alanlarına yerleşirse geriye kalan üyeler de o alana yerleşir. Bu şekilde yerleşik olmayan toplulukların hâlen çadırlarda yaşamaları, yerleşik olanların da köy ve mezralarda buna benzer bir yaşam sürmeleri, kapalı bir toplumsal yapıya, ekonomik yapıya ve bir siyasi yapıya neden olmaktadır. Bu yapı, bölgenin gelişimini engelleyen son derece önemli bir etkidir. Zira burada halkın herhangi bir alanda katılım gücü olmamakta ve kendilerini yöneten aşiret reisi ya da beyler, halk adına karar almaktadırlar. Böylesi bir yapı, havzada modern demokratik kentlerin oluşumunun önünü kapatmaktadır. Geleneksel toplum yapısı ve yerleşmeler, 21. yüzyılda bölgenin, ülkenin diğer bölgelerden geri kalmasına neden olmaktadır.

Van Gölü Havzası'nda geleneksel yapısının korunmasının, olumsuz taraflarının yanında halk kültürünün bugüne değin gelebilmesini sağlayan olumlu bir yanı da bulunmaktadır. Örneğin halk ozanları günümüzde hala şiirlerini ve türkülerini yaşatmaktadır. Yeni nesil, yaşamını idare ettirebilmek için farklı işlerde çalışsa da, halk kültürünü yaşatan motiflerden vazgeçmemektedir. Yeni neslin halk kültürü ile ilgilenmesi ve gündemdeki olayların şiir ve şarkılara yansımaları da sağlamaktadır. Günümüzde hala Van Gölü için şiirler yazılmaktadır (Güven, 1997, 25). Bunların yanında havza halkının hoşgörüsünü anlatan taşlamalar, şiirler ve maniler bulunmaktadır (Tatlı, 1998: 9). Özellikle halkın dokusunu, misafirperverliğini, Bölge'ye olan sevgisini, aile değerlerini temel alan eserler çıkarılmaktadır. Bu şekilde belli değerleri işleyen bir diğer kültür de kilimciliktir. Arzularını, söylenemeyenler kilime dokunur ve adı canbezar olur (Kali, 1999, 3). Van Gölü Havzası'nda, yıllardan beri süregelen bir gelenektir kilimcilik. Bir köy evinde ya da bey çadırında kilim dokunmasına rastlanabilir.

Havzadaki kilimcilik gibi çeşitli zanaatlar, halk inanışları ve edebiyatı, toplum yapısı, mutfak ve kent kültürü ve yetenekleri dikkate alındığında, Bölge'nin kendine özgü sosyal ve kültürel yapısının olduğu anlaşılmaktadır. Ancak örf ve adetlere aşırı derecede olan bağlılıkları, toplumsal gelişime kapalı bir toplum olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yüzyıllardır halk tarafından doğru olarak kabul edilen değerlere göre yaşam sürdürülmektedir. Bu durum zaman zaman bölgenin sosyo-ekonomik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin çocuk gelinlerin, kan davalarının, akraba evliliklerinin, çok eşliliğin, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, çocuk işçilerin çalıştırılması, hurafelere göre davranılması vb uygulamalar hukuka aykırı olmasına rağmen havzada hala örneklerine rastlanmaktadır. Ancak yine de gelişme oranının arttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Havzada kentleşme oranının artması, geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm, göç olgusu, nüfus artışı ve demografik yapısı gibi etkenler de alışkanlıklar üzerinde azaltıcı etkiye sahip olmaktadır. Özellikle Van ili ve Bitlis'in Tatvan ilçesinde kentleşme oranı yükselmiştir. Kentleşme oranı yükselirken havzada yer alan su kaynaklarına ve koruma alanlarına dikkat edilmesi gerekir.

SONUÇ

Kapalı toplum yapısına sahip olan Van Gölü Havzası'nın yerleşim alanlarında, 21. yüzyılın modern toplum yapısına aykırı aile yapısı, evlenme biçimleri, çalışma şartları, sosyal yaşam ağı bulunmaktadır. Elbette havzanın tüm alanlarında yaşayan herkesin aynı koşullarda yaşadığı söylenemez; ancak anti-modern

yaşam biçimini kabullenen ve hayatına bu şekilde devam eden topluluklar bulunmaktadır. Aşiret yapısı ya da yarı-feodal düzenin devamlılığının sağlanmasına neden olan bu topluluklar, havzanın gelişmişlik düzeyinin yükselmesinde olumsuz etki yaratmaktadır. Nitekim kadının aile içindeki yerinin sosyal, siyasal ve çalışma hayatında toplumsallaşamaması, kız çocuklarının okullaşma oranının düşük olması, erkek çocukların çalıştırılmak için okula gönderilmemesi, erkek çocukların evlendirilmesi ve erken yaşta aile babası misyonu yüklenerek çalışmaya zorlanması, çocuk tarım işçileri, kadın cinayetleri, akraba evlilikleri, berdel evlenme biçimleri, ekonomik gücü yetersiz olan çok çocuklu aileler, hurafelere dayanan örf ve adetler toplumsal gelişmeyi ve ilerlemeyi engelleyebilir. Halkın ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam içerisindeki yeri modern toplum yapısına uygun olmayan şekillerde devam ederse Bölge'deki gelişmişlik düzeyi yükselmeyecektir. Çünkü yarı-feodal sistem ile aşiret liderleri gibi bölgesel iktidarlar olduğu sürece eğitim düzeyinin yükselmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, hizmet sektörünün gelişmesi, kadın istihdamının artması, çeşitli yeni iş alanlarının oluşması, sanatsal, sportif ve felsefi faaliyetlerin gerçekleşmesi beklenemez. Dolayısıyla, sosyo-ekonomik anlamda bir gelişmenin olması da beklenemez. Bu nedendir ki Türkiye'nin sosyo-ekonomik anlamda en geri kalmış illeri Van Gölü Havzası'nı oluşturan Van ve Bitlis illeridir. Sosyo-kültürel anlamda geri kalmışlığın beraberinde sosyo-ekonomik anlamda ilerlemeyi engelleyebileceği bu örnek ile görülmektedir.

Aslolan Van Gölü Havzası'nın sosyal ve kültürel yapısı, ülke genelinde ilerlemesini sağlayacak sosyo-kültürel yapıya sahip olmasıdır. Bölge halkının misafirperverliği, aileye ve çevreye olan saygı, taziye ve yas anlayışı ayrıca geleneksel el sanatları, dokumacılık ile cirit ve güreş gibi ata sporlarını ilerleterek sürdürmesi ve belki de en önemlisi olan halk ozanlığı gibi edebi gelenekleri devam ettirmesi, Van Gölü Havzası'nın diğer bölgelerden sosyo-ekonomik anlamda farkını ortaya koyan kriterleridir. Ancak ülke genelinde yarı-feodal sistemin olumsuz yönde etkilediği kriterler ile gündemde olduğu için yukarıda sayılan iyi örnekleri de su yüzüne çıkamamaktadır. Van Gölü Havzası, sosyo-ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilemeyen geleneklerini devam ettirerek, Bölge'yi geri kalmışlığa iten özelliklerinden sıyrılabilirse, sosyo-kültürel anlamda modern toplum yapısına dönüşebilir ve bu sayede sosyo-kültürel iyileşmeye katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, Faruk & Yılmaz, Erkan (2011). Van Gölü Havzası'nda Su Potansiyelinin Tespiti ve Geleceği. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri Bildiri Kitabı*, 1(1), 11-19, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Ankara.
- Akın, Galip (2015). Geleneksel Mutfak Kültürünün Gelişimi, Etkileri ve Beslenmede Küreselleşmeye Gidiş. B. E. Üniversitesi (Dü.), *III. Uluslararası Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu*, içinde 3, s. 390-397. Ankara: Cem Veb Ofset.
- Belli, Güzin Sühran & Belli, Oktay (2011). Batılı Seyyahlara Göre Van Bölgesi Mutfak Kültürü ve Yemekleri. *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (s. 709-720), İstanbul: Atölye Ofset.
- Eren, Metin (2011). Van Gölü Havzasında Yasla İlgili Gelenek ve Görenek ve Ritüeller (Van-Bitlis Örneği). *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, 1, s. 508-520. İstanbul: Atölye Ofset.
- Ertas, Yasemin & Gezmen, Makbule Karadağ (2013). Sağlıklı Beslenmede Türk Mutfak Kültürünün Yeri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 117-136.
- Güven, Abbas (1997). Halk Kültürümüzden. (V. Valiliği, Dü.), *Dünyada Van*(6), s. 25-26.
- Kalı, İkrım. (1993). Van Balığı. (V. Valiliği, Dü.) *Dünyada Van*, 2, s. 26.
- Köy İşleri Bakanlığı. (1971). *Van Gölü Havzası Toprakları*. Ankara: Toprak Su Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Leventoğlu, Fevzi (1993). Van Mutfağından. (M. Dinçer, Dü.) *Dünyada Van*, 3(1), s. 26.
- Özer, Yunus Emre (2008). Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 9(10), 389-408.
- Sevimli, Şükran & ŞEKER, Betül Dilara (2011), Van Gölü Havzası'nın Planlamasının, Çevre Etiği ve Çevre Psikolojisi Bağlamında Değerlendirilmesi. *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (s. 490-498). *Van*, 7(18), s. 31-32. İstanbul: Atölye Ofset. Matbaası.
- Taştan, Zeki (1993). Eğitim ve Öğretimin Tarihçesi. (V. Valiliği, Dü.), *Dünyada Van*, (1), s. 10-13.
- TÜİK (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Van 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Tatlı, Salih. (1998). Hoşgörü. (V. Valiliği, Dü.), *Dünyada Van*, (13), s. 6-9.
- Tanılır, Niyazi (1997). Van Et Mutfağından. (V. Valiliği, Dü.), *Dünyada Van*, 3(6), s. 27-28.
- TÜİK (2017a). *İbbs-Düzey1, İbbs-Düzey2, İl Ve İlçe Nüfusları*. 03 24, 2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı.
- TÜİK (2017b). *Bolgeselistatistik*. 03.24.2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>, adresinden alındı.
- Ünsal, Münevver & Ertan, Çiğdem (2011). Van Tatlıları. O. Belli (Dü.), *Van Tatlıları*, içinde 6, s. 688-696. Erciş: Atölye Ofset.
- Yüceer, İsa (2011). Van Gölü Havzasında Değerler Bilinci. O. Belli (Dü.), *VI. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, içinde 1, s. 430-444. İstanbul: Atölye Ofset.
- <http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/12867/16839/5/van-golunde-kirlilik-korkutuyor>
Erişim Tarihi: 27.11.2018